

Den usynlige vold i etniske minoritetsfamilier

Noget tyder på, at mænds lidelse hører det politiske felt til, mens kvinders lidelse hører privatlivet til.

Af Sofie Danneskiold-Samsøe, Bo Wagner Sørensen og Yvonne Mørck

Vold påkalder sig særlig opmærksomhed og fremkalder stærke følelser. Vold beskrives ofte som absurd, barbarisk eller sygelig og voldsudøvere som værende ude af sig selv i voldsøjeblikket. Fornuft er tilsyneladende sat ud af spil for en tid, og voldshandlingen virker derfor ubegribelig. I forskningen er vold blevet studeret som et fænomen, der sætter normale sociale omgangsformer ud af kraft og truer den sociale sammenhængskraft. Vold beskrives som noget, der ligger uden for det sociale, som en undtagelse og brud på den normale samfundsorden. Det kan derfor ikke undre, at det er den spektakulære og samfundsomvæltende vold, som har fået forskeres opmærksomhed, mens den usynlige og dog ret udbredte vold, der foregår bag hjemmets fire vægge, sjældent gøres til genstand for forskning.

Vi har allerede foretaget studier af følgerne af organiseret vold blandt irakiske flygtninge i Danmark, som alle har oplevet krig, tortur og andre politisk motiverede overgreb på første eller anden hånd. Det er imidlertid hovedsageligt voksne mænds lidelser, der har fået opmærksomhed – både inden for

irakiske eksilmiljøer og i form af specialiserede og langvarige behandlingsforløb og tildeling af invalidepension. Gennem etnografisk feltarbejde er vi blevet opmærksomme på fremstillingen af mænd som primære ofre, mens kvinders rolle er medlidende omsorgsgivere. Men kvinder er selv volds ofre – ikke alene for organiseret politisk vold, men for vold fra mand og familie. Det viser sig, at mens irakiske mænd optager pladserne på specialiserede behandlingscentre for traumatiserede flygtninge, udgør irakiske kvinder den største gruppe af kvinder med etnisk minoritetsbaggrund, som kommer på krisecentre i Danmark. Noget tyder altså på, at mænds lidelse hører det politiske felt til, mens kvinders lidelse hører privatlivet til.

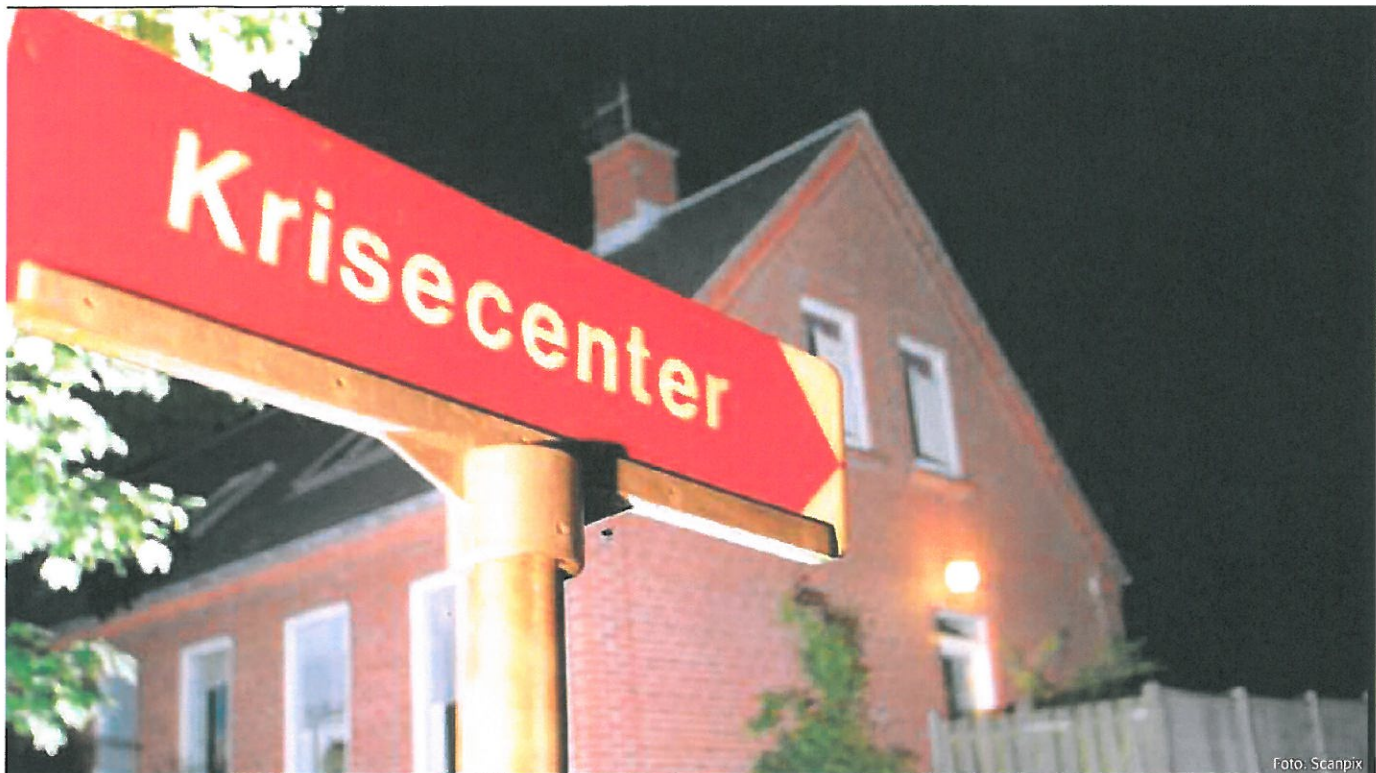
Problemstillingen Kvinder med etnisk minoritetsbaggrund udgør en stor del af brugerne på landets krisecentre – ca. halvdelen – og sådan har det set ud de sidste mange år.

Der tegner sig to positioner inden for kri-

secentrene. Hvor nogle fastholder, *at vold mod kvinder er vold mod kvinder*, og at enhver tale om forskel er andetgørende, stereotyperende og potentielt racistisk, er andre åbne over for muligheden af, at der kan være tale om betydningsfulde forskelle i karakteren af den vold, der udøves mod kvinder, uanset at alle former indgår i fællesbetegnelsen mænds vold mod kvinder. Hvor den første position ikke anerkender andet end individuelle forskelle – ikke to kvinder er ens – og undgår enhver form for generalisering, anerkender den anden mulige forskelle på et generelt plan. Men for at sige mere om de mulige betydningsfulde forskelle, der tegner sig, er det nødvendigt at sige noget om, hvad det er for kvinder, der kommer på krisecentrene, eller i vores tilfælde: hvilke kvinder vi har interviewet.

Kvinderne Vi har det sidste års tid interviewet 42 kvinder [med etnisk minoritetsbaggrund], som har været udsat for vold fra mand eller familie. Hovedparten fik vi kon-

Thisted Krisecenter

takt til via krisecentre. 40 af kvinderne har brudt med volden, og næsten alle har fået støtte til det fra et krisecenter. Selv om de har brudt med volden ved at forlade manden eller familien, er en del af dem stadig truet.

Kvinderne fordeler sig overordnet i fire kategorier, nemlig kvinder fra Mellemøsten (især Irak og Tyrkiet), fra Sydasiens (især Pakistan), fra Østeuropa og fra Vestafrika. Kvinder fra Mellemøsten udgør over halvdelen. Kvinderne er fra ca. 20 til godt 50 år. Spredningen blandt vores informanter svarer til det generelle mønster, som fremgår af krisecentrens årsstatistik.

Af kvinderne er otte født i Danmark, 10 er kommet til Danmark som barn eller ung sammen med forældre, 15 er kommet til Danmark ved familiesammenføring med mand, seks er kommet til Danmark sammen med mand (alle som flygtninge), og tre er kommet til Danmark for at arbejde.

Voldsberetningerne Vores undersøgelse er baseret på interview, det vil sige mundtlige

beretninger om vold fortalt med kvindens egne ord suppleret med afklarende spørgsmål fra vores side. Det er således kvindernes perspektiv og erfaringer, der er i centrum. Kvinderne har typisk fortalt deres voldshistorie forholdsvis kronologisk, hvorved vi har fået indsigt i, hvilke former for vold de og deres eventuelle børn har været udsat for og under hvilke omstændigheder, hvem der har udøvet volden, og hvordan de flygtede fra volden. Kvinderne har også fortalt, hvordan familie og andre har reageret på deres flugt og krisecenterophold, og om deres erfaringer med opholdet på krisecenter og den støtte, de har fået.

En bred voldsforståelse Kvindernes voldserfaringer kan slet ikke rummes inden for en snæver voldsdefinition af den kønsneutrale og målbare slags, der typisk benyttes i statistiske undersøgelser. Ifølge en sådan defineres 'partnervold' udelukkende som fysisk vold og/eller seksuelle overgreb, der er udøvet af kvindens aktuelle eller tidli-

gere ægtefælle, samlever eller kæreste, og volden fremstår som enkeltstående hændelser.

Kvindernes erfaringer viser derimod, at volden er en terrorlignende tilstand og en kontinuerlig proces, der typisk rummer en række voldsformer, der spiller sammen: fysisk, psykisk, seksuel, økonomisk og materiel vold. Dertil kommer, at en del af kvinderne har erfaring med ikke bare en, men flere voldsudøvere. Hvis kvindernes erfaringer skal tages alvorligt, kan man sige, at volden ikke bare er en ægtefælle eller partners konkrete handlinger, men at den giver bedst mening som totalt sociokulturelt fænomen. Hvad er det, der muliggør volden i alle dens former og al dens kompleksitet?

I det følgende vil vi give et par eksempler på den vold, vores informanter har været udsat for.

Husslave hos svigerfamilien Flere kvinder har været holdt som husslave eller tjenestepige og været beskæftiget med hus- og

SOFIE DANNESSKIOLD-SAMSØE er adjunkt og ph.d. Hun arbejder blandt andet på postdoc-projektet 'En køn familie – en undersøgelse af forhandlinger om lidelse mellem køn og generationer inden for irakiske flygtningefamilier', der er støttet af Det Frie Forskningsråd | Kultur og Kommunikation. Sammen med lektor, ph.d. **YVONNE MØRCK** og lektor, ph.d. **BO WAGNER SØRENSEN** deltager hun i et forskningsprojekt initieret af Danner og TrygFonden, som vil analysere karakteren af den vold, der udøves mod kvinder i etniske minoritetsfamilier, og komme med forslag til indsatser, der kan forebygge volden.

Alle er ansat ved Institut for Samfund og Globalisering ved Roskilde Universitet

omsorgsarbejde fra morgen til aften. Omsorgsarbejdet, som indebærer at vise omsorg over for dem, der dominerer og øver vold mod én, forekommer at være en særlig raffineret form for ydmygelse. Kvinderne isoleres i hjemmet og kommer typisk ikke uden for en dør. De forhindres i at lære dansk, få andre sociale kontakter og lære noget om det omgivende samfund. Kvinderne forhindres også i at holde kontakt med egen familie. Hovedparten af disse kvinder er familiesammenførte, hvilket gør det nemmere for manden og svigerfamilien at isolere dem. Tyrkiske Adile kom som 18-årig til Danmark som familiesammenført og flyttede ind hos sin svigerfamilie, der bestod af en udvidet familie. Hun var i telefonisk kontakt med sine forældre to gange om året, hvor hun fik lov til at ringe, mens svigerinden lyttede med. Adile fungerede som pige i huset og lavede mad til hele familien, men spiste alle sine måltider alene ude i køkkenet. Hun forventedes at klippe svigerforældrenes negle og hjælpe dem af tøjet, når de skulle i seng om aftenen. I de fem år, hun var gift, kom hun kun ud et par gange, og da kun i følgeskab med sine svigerforældre. Hendes svigermor købte tøj til hende. Selv havde hun ingen ide om

danske penge og deres værdi, for hun havde aldrig haft nogen i hånden. Svigerforældrene ville ikke have, at hun fik arbejde, for så ville hun lære reglerne i Danmark at kende, og hun ville lære dansk, og "så ville jeg ikke blive, som de gerne ville have. De ville have, at jeg skulle være blind og døv."

Syvårsreglen som våben Asma fra Pakistan flyttede ind hos sine svigerforældre, da hun var blevet gift med sin herboende og voldelige pakistanske mand. Hun nævner, at hendes svigerfamilie ønskede et "ubeskrevet blad", som de kunne sætte deres helt eget præg på. Asma faldt for syvårsreglen, da forholdene i ægteskabet spidsede til, og manden kontaktede Udlændingetjeneste og sagde, at hans kone var forsvundet, selv om han vidste, at hun boede hos noget familie i Danmark. Han var angiveligt meget forhippet på at få hende godt og grundigt væk, få hende ekspederet væk. Hun blev udvist, fordi hun blev skilt efter et par år og dermed ændrede grundlaget for opholdet. Hvis hun havde holdt ud i 7 år, ville hun have opnået den magiske grænse for tidsubegrænset opholdstilladelse.

Andre kvinder nævner, at deres mænd var meget bevidste om syvårsreglen. Truslen hænger konstant i luften og stiller kvinden i en meget sårbar situation. For mange kvinder er det uhyre vanskeligt at vende tilbage til hjemlandet som fraskilt, så de vil ofte strække sig meget langt, og det ved manden også.

Mændenes 'beskyttelse' Det fremgår af interviewene, at mænds ære i mange tilfælde er bundet op på kontrol med familiens kvinder. Mænd fra Mellemøsten og Sydasiens ser sig selv som kvindernes retmæssige beskyttere og kontrollanter. Undertiden er det ikke den unge kvindes far, der er den primære voldsudøver, men derimod onkler eller brødre.

Uma har mellemøstlige rødder. Hun er ung, ugift og boede hjemme, indtil hun flyttede sammen med en søster. Det er ikke forældrene, der er det største problem, men to onkler, som mener, at Uma og hendes søstre er blevet "alt for vestlige", og at de bliver nødt til at tage affære, fordi pigernes forældre ikke magter opgaven. Da onklerne bor i nabolaget, har de føling med alt, hvad pigerne fore-

tager sig: hvad de har på, hvem de snakker med, om de går lige hjem fra skole osv. En dag havde en af onklerne set Uma ved den lokale ungdomsklub og mente, at hun skulle have en alvorlig lærestreg. Så onklerne tropede op hjemme hos dem og truede med, at hun hverken måtte gå i skole eller på arbejde mere. Og hvis hun gik ud igen, ville de slå hende ihjel. Og så slog den ene af dem både hende og lillesøsteren, og hun blev afkrævet sin mobil, så hun ikke kunne ringe efter politiet eller tilkalde anden hjælp udefra.

Pigerne er set med onklernes øjne for vestlige, dvs. for udfarende og selvstændige, og det kan give anledning til sladder om familiens løsagtige piger. Uma er i interviewet selv inde på 'pæne piger' og 'gode familier' og tilhørende forventninger: "Min mors familie er kendt i [hjemlandet]; at det er en god familie, hvor ingen snakker om deres døtre!"

Fraskilt kvinde Den manglende accept af skilsmisse i mange etniske minoritetsmiljøer er et stort problem for kvinderne. Mange af dem har levet med vold i årevis og håbet på, at manden ville ændre sig. At tage på krisecenter har typisk været en meget vanskelig beslutning, en følelsesmæssig belastning, og når de så mødes af familiens manglende evne og vilje til at forstå og acceptere deres beslutning, er det ekstra hårdt. Kvindens egen familie lægger ofte et stort følelsesmæssigt pres for at få hende til at gå tilbage til manden, dvs. tilbage til det, der opfattes som hendes 'rette' plads. At hun udsættes for vold, opfattes som regel ikke som en tilstrækkelig god grund til at forlade manden.

Man kan sige, at familien på den måde bidrager til volden og fastholder kvinden i et liv med vold.

Wafa fra kurdisk Irak har ikke haft kontakt med sin familie, dvs. forældre, søster og svoger, i Irak et års tid. Hun er blevet skilt fra sin mand efter at have levet med ham i 10 år i et ægteskab præget af psykisk og fysisk vold. Hun har undskyldt ham med, at han som flygtning havde psykiske problemer, og givet ham masser af chancer, men til sidst kunne hun ikke mere. Vendepunktet var, da han slog hende kraftigt i et af børnenes påsyn. Hendes familie har sagt, at de ikke vil tale med hende, før hun tager tilbage til manden. Hun siger, at i hendes kultur er det 'forbudt' at blive skilt. Og hendes familie kan og vil ikke forstå hende. Hun skal give ham en chance til. Og hvis hun ikke tager tilbage til manden, så skal hun tilbage til Irak. Valget står altså mellem mand og Irak. At bo alene som kvinde er tilsyneladende utænkeligt. At hun har fået lejlighed i eget navn, har forældremyndigheden over børnene og rent faktisk ikke bare klarer sig, men selv synes, at hun har fået et bedre liv og er på vej til at få det endnu bedre, overbeviser dem ikke. Kun dårlige kvinder forlader deres mand. Kun dårlige kvinder bor alene. Det følelsesmæssige pres fra den nære familie fylder så meget i hendes liv, at hun indimellem har været på nippet til at give efter. Hun længes efter at tale med dem og have dem i sit liv.

Næsten ingen ved, at Wafa er skilt, bortset fra to veninder, som hun også kendte før skilsmissen. Hun kan ikke sige det til andre, for hun kan ikke stole på, at de ikke går videre med det og taler dårligt om hende. Hvis nogen spørger, hvordan det går med hende og manden eller familien, så smiler hun og siger, at det går fint. Det er spil for galleriet.

De fleste fraskilte, som hun kender til, skjuler det. Det gælder også i hjemlandet Irak. Der er det også dårligt, hvis en kvinde bliver skilt, og den anden vej rundt: "Hun er skilt, fordi hun er dårlig ... Det er altid kvindens skyld," siger hun.

Lighed og forskel Der er forskel på voldens karakter afhængigt af, hvor kvinderne kommer fra. Kvinder fra Mellemøsten og Sydasien udsættes fx typisk for flere såvel aktive som passive voldsudøvere. Kulturelle opfattelser af kvindelighed og grænser for samme varierer også mellem kategorierne af kvinder og har indflydelse på brugen af vold i 'forebyggende' og opdragende øjemed. Unge ugifte kvinder, der udsættes for vold i familien og flygter på krisecenter, er typisk fra Mellemøsten og Sydasien. Projektet undersøger, hvordan disse forskelle kan omsættes til praktiske tiltag, der kan forebygge volden. I modsætning til antagelsen om vold som et brud på den normale samfundsorden fremgår det af vores materiale, at vold bidrager til opretholdelse af en særlig kønsorden. Voldsudøverne opfatter derfor typisk ikke sig selv som illegitime gerningsmænd, men snarere som garanter for, at den herskende kønsorden ikke skal blive nedbrudt af kvinder, der forsøger at gå egne veje. Volden bidrager så at sige til at holde disse kvinder på (rette) plads. Endelig giver selve migrationssituationen, herunder syvårsreglen, mulighed for misbrug af kvinder, og det er en mulighed, mange mænd og svigerfamilier gør brug af. "Man leger med dem, man kan," som en af kvinderne sagde. ■